शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
वर्ग : बी. ए. भाग 3
मराठी (विशेष)
नवीन अभ्यासक्रम
जून 2009 पासून लागू

अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 4 – काव्यशास्त्र
अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 5 – भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा
अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 6 – मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (प्रारंभ ते इ.स. 1800)
अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 7 – मराठी भाषाः उपयोजन आणि सर्जन
अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 8 – मराठी साहित्यातील विविध प्रवाहांचे अध्ययन

अभ्यासपत्रिका क्रमांक 4

काव्यशास्त्र

- **उद्दिष्टेः**
  1. पौर्वात्य काव्यशास्त्राची ओळख करून देणे.
  2. काव्याची लक्षणे आणि प्रयोजने समजावून देणे.
  3. साहित्याची निर्मितिप्रक्रिया आणि स्वरूप जाणून घेणे.
  4. साहित्य आस्वादप्रक्रिया समजावून घेणे.
  5. साहित्य निर्मितीच्या आणि आस्वादाच्या आनंदाची मीमांसा करणे.
  6. विद्यार्थ्यांचा वाङ्मयीन दृष्टिकोण विकसित करणे.

- **अभ्यासक्रम**
  1. काव्यलक्षण (पौर्वात्य)
     भामह : शब्दार्थौ सहितौ काव्यम् !
     दण्डी : शरीर तावदिष्टार्थव्यवच्छिन्ना पदावली !
     वामन : काव्यम् ग्राहयम् अलंकारात ! सौंदर्यम् अलंकारः!
     रीतिरात्मा काव्यस्य विशिष्टा पदरचना रीतिः !
     रूद्रट : ननु शब्दार्थौ काव्यम् !
     आनंदवर्धन : काव्यस्यात्मा ध्वनिः!
     कुंतक : शब्दार्थौ सहितौ वक्रकविव्यापारशालिनी बंधे व्यवस्थितौ काव्यम् तद्विदाल्हादकारिणी!
     क्षेमेंद्र : औचित्यस्य – रसजीवितभूतस्य!
     मम्मट : तत्अदोषौ शब्दार्थौ सगुणौ अनलंकृतीपुनःक्वापि!
     विश्वनाथ : वाक्यं रसात्मकं काव्यम्!
     जगन्नाथ : रमणीयार्थप्रतिपादकः शब्दः काव्यम् ! (एकुण 11 लक्षणे)
  2. काव्य प्रयोजन (पौर्वात्य)
     मम्मटाची काव्यप्रयोजने : यश, अर्थ, व्यवहारविज्ञान, अशुभतानिवारण,
     आनंद, कांतासंमित उपदेश (एकूण 6)
  3. काव्यप्रयोजन (पाश्चात्त्य व आधुनिक)
     पलायनवाद, इच्छापूर्ती अथवा स्वप्नरंजन, जिज्ञासापूर्ती, उद्‌बोधन, आत्माविष्कार
     धर्म, मोक्ष, नीती, जीवनानुभूती) (एकूण 9)

  4. काव्यकारण

काव्यनिर्मितीची उत्पादक अथवा जनक कारणे

1. प्रतिभा : रुद्रट, मम्मट, आणि अभिनवगुप्त यांच्या प्रतिभेच्या व्याख्या.
   प्रतिभेची सहा अंगेः ग्रहण, स्मरण, निवड, मूळ कल्पना, स्फूर्ती आणि उत्प्रेक्षा
   प्रतिभेची चार वैशिष्ट्ये : प्रतिभाव्यापार, प्रतिभेचे अलौकिकत्व, अपूर्वनिर्मितीक्षम प्रतिभा, प्रतिभा ही वेडाची बहीण
2. व्युत्पत्ती
3. अभ्यास
4. भावनात्मकता
5. बहुश्रुतता

काव्यनिर्मितीची साहाय्यक अथवा गौण कारणे

1.मानसिक स्वास्थ्य 2.शारीरिक स्वास्थ्य 3.परिस्थिती 4. स्मृतिदृढता 5.भक्ती

5. शब्दशक्ती :
   अभिधा : व्याख्या व प्रकार : योग, रुढी, योगरुढ
   लक्षणा : स्वरुप–व्याख्या, लक्षणेस आवश्यक गोष्टी : मुख्यार्थबाधा, लक्ष्यार्थाशी मुख्यार्थाशी संबंध, रुढी अथवा प्रयोजन (उपप्रकार अपेक्षित नाहीत)
   शाब्दी व्यंजना : 1 अभिधामूलक व्यंजना 2. लक्षणामूलक व्यंजना
   आर्थी व्यंजना : 1. वस्तुध्वनि 2. अलंकारध्वनि 3. रसध्वनि
   व्यंजना शक्तीचे काव्यातील महत्त्व व तिच्याबद्दल आक्षेप.
6. रसविचार :
   भरतमुनीचे रससूत्र, भरतमुनींनी दिलेले आठ स्थायीभाव व रस,
   भट्टनायक आणि अभिनव गुप्त यांचा रसविचार,
   रसकसोटया : मूलभूतता, सार्वत्रिकता, उचितता, आस्वाद्यता, उदात्तीकरण,
   भक्तिरस आणि शांतरस यांचा विचार
7. काव्यानंदमीमांसा
   अ. कवीचा आनंद : क्रीडानंद, निर्मितीचा आनंद, आत्माविष्कारानंद (एकूण 3)
   ब. रसिकाचा आनंद : ज्ञानानंद, रस वा चर्वणा, चमत्कृति, समधातता, पुनःप्रत्यय, प्रत्यभिज्ञा, तादात्म्य, जिज्ञासपूर्ति (एकूण 8)
   क. करुणरसानंद : केवलानंदवाद, सुखदुःखात्मक रसभावना, दोन मनेः अणू आणि विभू, कॅथार्सिस (एकूण 4)
8. अलंकार, छंद आणि वृत्ते : स्वरुप आणि विशेष
   अलंकार : उपमा, रुपक, यमक, दृष्टान्त, अनुप्रास, अतिशयोक्ती
   छंद : अभंग, ओवी, मुक्तछंद, लावणी
   वृत्त : भुजंगप्रयात, आर्या, दिंडी, वसंततिलका
   (व्याख्या, स्वरुप व उदाहरणे अपेक्षित आहेत.)

टीप : प्रत्येक घटकासाठी 15 तासिका असतील

- **प्रश्नपत्रिकेचे स्वरुप व गुणविभागणी**

प्रश्न 1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
	अ) योग्य पर्याय निवडा	4 गुण
	ब) चूक की बरोबर ते लिहा.	4 गुण
	क) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा	4 गुण
	ड) जोडया जुळवा ('अ' गटात 4, 'ब' गटात 5)	4 गुण
	इ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.	4 गुण
प्रश्न 2.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 5.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 6.	अ) अलंकारांवर : स्वरुप, व्याख्या व उदाहरणासह (तीन अलंकारापैकी दोनची उत्तरे आवश्यक) उदाहरणार्थ, अलंकार म्हणजे काय ते सांगून पुढीलपैकी कोणत्याही दोन अलंकारांच्या व्याख्या व उदाहरणे द्या. 1. यमक 2. रुपक 3. दृष्टांत	8 गुण
	ब) छंद अथवा वृत्ते यावर लक्षणे व उदाहरणासह (तीन अलंकारापैकी दोनची उत्तरे आवश्यक) उदाहरणार्थ, वृत्त म्हणजे काय ते सांगून पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंची लक्षणे सांगून उदाहरणे द्या. 1. भुजंगप्रयात 2. आर्या 3. दिंडी	8 गुण
	(सूचना : अलंकार, छंद, वृत्ते यावर वस्तुनिष्ठ प्रश्न असणार नाही. प्रश्न कमांक 6 अ आणि ब हाच अलंकार, छंद आणि वृत्ते यावर असेल.)	

- **मूलभूत वाचन**

1. अभिनव काव्यप्रकाश :– रा. श्री. जोग
2. काव्यशास्त्रप्रदीप :– स. रा. गाडगीळ
3. भारतीय साहित्यशास्त्र :– ग. त्र्यं. देशपांडे
4. सुगम मराठी व्याकरण – लेखन : मो. रा. वाळंबे

- **पूरक वाचन**

1. प्राचीन काव्यशास्त्र : र. पं. कंगले
2. मराठीचे साहित्यशास्त्र : ज्ञानेश्वर ते रामदास : मा.गो. देशमुख
3. रसविमर्श : डॉ. के.ना. वाटवे
4. सुलभ काव्यशास्त्र : पं. महादेवशास्त्री जोशी

- **संदर्भ ग्रंथ**

1. काव्यविभ्रम : रा.श्री. जोग
2. ओवी : छंद व स्वरुप : डॉ. रोहिणी तुकदेव
3. भारतीय काव्यशास्त्राची उत्क्रांती : डॉ. वा.के.लेले
4. मराठी छंदोरचनेचा विकास : ना.ग.जोशी
5. साहित्य आणि समीक्षा : वा.ल.कुलकर्णी (पॉप्युलर)

अभ्यासपत्रिका क्रमांक 5

भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा

- उद्दिष्टे
  1. आधुनिक भाषाविज्ञानाचा परिचय करुन देणे.
  2. भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा यांचा सहसंबंध जाणून घेणे.
  3. भाषेची उत्पत्ती, स्वरुप, कार्य समजावून घेणे
  4. ध्वनि व अर्थपरिवर्तनाची मीमांसा करणे
  5. मराठीची वर्णव्यवस्था व शब्दाच्या जाती समजावून घेणे
  6. मराठी भाषेबद्दलची विद्यार्थ्यांची आवड विकसित करणे

अभ्यासक्रम

1. भाषेची उत्पत्ती

ईश्वर, राजा आणि समाज यांनी भाषा निर्माण केली याबाबतची मते, भाषेच्या उत्पत्तीच्या उपपत्ती अथवा सिध्दांतः इंगित (Gestural), अनुकरण (Bow-Bow), रणन (Ding-Dong), भावनाभिव्यक्ती (Pooh-Pooh) , श्रमपरिहार (Ye-He-Ho), प्रेमगानमूलक (Sing-Song), संपर्क (Contact) क्रीडासक्ती (Play-Way Theory) आणि समन्वय

2. भाषेचे स्वरुप, वैशिष्टये आणि कार्य

भाषेच्या व्याख्या : कृ. पां. कुलकर्णी, ना. गो. कालेलकर, श्री. न. गजेंद्रगडकर

भाषेचे स्वरुपः समाजव्यवहाराचे साधन, ध्वनिमाध्यमता, प्रतिकात्मकता, संकेतबध्दता, भाषा–एक पध्दती, भाषा मानवी आहे.

मानवी आणि मानवेतर संप्रेषण, भाषिक आणि भाषेतर संप्रेषण, भाषेबद्दलचे दृष्टिकोण/समजुती, सी.एफ हॉकेटने सांगितलेली भाषेची सात वैशिष्टये : दुहेरीपण (Duality) निर्मितिक्षमता (Productivity) , कार्यकारणसंबंधाचा अभाव (यादृच्छिकता-Arbitrariness) अदलाबदलीची शक्यता (Inter Changeability) , विशिष्टीकरण (Specialization) , स्थलकालातीतता (Displacement), सांस्कृतिक संक्रमण (Cultural Transmission) या शिवाय सामाजिक संस्था, अर्जित भाषा, परिवर्तनशीलता, रैखिकता. रोमान याकबसन (1896–1982) कृत भाषेची सहा कार्येः संदर्भनिष्ठता, काव्यात्म, आविष्कारत्म, परिणामनिष्ठ, संपर्कनिष्ठ, भाषाविषयक.

3. ध्वनिपरिवर्तन

व्याख्या आणि विशेषः निरपवाद, नियमित, अज्ञेय, सार्वत्रिक ध्वनिपरिवर्तन.

कारणेः जित–जेते संबंध, भिन्न भाषिक संबंध, आळस, अनुकरणाची अपूर्णता, वागिंद्रियातील दोष, श्रवणेंद्रियातील दोष, उच्चारशीघ्रता, अज्ञान, आघात, उच्चारसौकर्य, आहार, भौगोलिकता, वर्गसिध्दांत, लोकभ्रम, सादृश्यता (एकूण 15)

प्रकार : अंत्यस्वनलोप, एकस्वनीकरण, आद्यस्वनागम, मध्यस्वनागम, अंत्यस्वनागम, सान्निध परिणाम, समानस्वनलोप, विसदृशीकरण, घोषीकरण, अघोषीकरण, मात्राभेद, सदृशता, अतिशुध्दी, दुष्प्रयोग, स्वनविपर्यय (एकूण 15)

4. अर्थपरिवर्तन

व्याख्या आणि स्वरुपः अर्थ म्हणजे निर्देश, प्रतिमा, संकल्पना व विचार.
कारणेः साम्यतत्त्व, रुपक–लक्षणाजन्य शब्द, बदलते समाजजीवन, अशुभता परिहार, ग्राम्यतापरिहार, अतिशयोक्ती, शब्दसिध्दी, अतिपरिचयातून सभ्यता, अत्यादरदर्शन, सांस्कृतिक आदान (एकूण 10)
प्रकारः अर्थविस्तार, अर्थसंकोच, अर्थप्रशस्ती, अर्थच्युती, अर्थापकर्ष, अर्थान्तर, अर्थभ्रंश, अर्थादेश, अर्थभेद, अर्थसार (एकूण 10)

5. मराठीचा उगमकाळ

मराठीच्या उगमकाळ निश्चितीची साधनेः

1. ग्रंथ : विवेकसिंधू, लीळाचरित्र, ज्ञानेश्वरी, ज्योतिषरत्नमाला, हेमचंद्र व वररुचिचे व्याकरणग्रंथ राजमतीप्रबोध, मानसोल्लास, कुवलयमाला
2. लेख : उनकेश्वर, पंढरपूर, नेवासे, आंबेजोगाई, परळ, पळसदेव, श्रवणबेळगोळ, दिवे–आगर येथील शिलालेख / ताम्रपट
3. वैद्य–गुणे वाद

6. मराठीची जनकभाषा

1. अंतर्वर्तूळ–बहिर्वर्तूळ सिध्दांत
2. मराठीच्या पूर्वभाषांचे ऋण : संस्कृत, पाली, पैशाची, मागधी, अर्धमागधी, शौरसेनी, माहाराष्ट्री अपभ्रंश (संस्कृत>प्राकृत>अपभ्रंश> मराठी अशी साखळी या स्वरुपात अध्ययन करु नये.)
3. जनकभाषेविषयी मतेः प्रा. प्र. रा. देशमुख, वि. का. राजवाडे, कृ. पां. कुलकर्णी, डॉ. शं. गो. तुळपुळे

7. मराठी वर्णव्यवस्था

ऋ, लृ, ॲ, ऑ, सह 18 स्वर, 36 व्यंजने, वर्णव्यवस्थेचे उच्चारस्थानानुसार वर्गीकरण
स्वरांचे प्रकार : –हस्व, दीर्घ, सिध्द, साधित, सजातीय, विजातीय, व्यंजनांचे प्रकार : तालव्य, अंतस्थ, उष्म, संयुक्त, मूर्धन्य, कठोर व मृदू, अल्पप्राण व महाप्राण.
अनुनासिक (स्वर व व्यंजन यांची व्याख्या, वैशिष्टये अपेक्षित)

8. शब्दजाती

शब्दसंज्ञा–व्याख्या, शब्दजाती : विकारी आणि अविकारी उपप्रकारासह
(व्याख्या, विशेष, उदाहरणे यासह उपेक्षित)

टीपः प्रत्येक घटकासाठी 15 तासिका असतील

- **प्रश्नपत्रिकेचे स्वरुप व गुणविभागणी**

प्रश्न 1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
	अ) योग्य पर्याय निवडा	4 गुण
	ब) चूक की बरोबर ते लिहा.	4 गुण
	क) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा	4 गुण
	ड) जोडया जुळवा ('अ' गटात 4, 'ब' गटात 5)	4 गुण
	इ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.	4 गुण
प्रश्न 2.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन) : भाषाविज्ञानावर	16 गुण
प्रश्न 5.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन) : व्याकरणावर	16 गुण
प्रश्न 6.	टिपा (तीन पैकी दोन) (दोन भाषाविज्ञानावर व एक व्याकरणावर असावी.)	16 गुण

- **मूलभूत वाचन**

1. मराठी भाषाः उद्‌गम आणि विकास : कृ . पां. कुलकर्णी
2. सुबोध भाषाशास्त्र : डॉ. प्र. न. जोशी
3. भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा : डॉ. अनिल गवळी (सुधारित द्वितीय आवृत्ती)
4. भाषाविज्ञान परिचय : डॉ. सुलक्षणा कुलकर्णी, डॉ. वसंत कुबेर
5. शास्त्रीय मराठी व्याकरण : मो. के. दामले
6. मराठी व्याकरण परिचय : डॉ. राजशेखर हिरेमठ

- **पूरक वाचन**

1. आधुनिक भाषाविज्ञान : सिध्दांत आणि उपयोजन : मिलिंद मालशे
2. मराठीचा भाषिक अभ्यास : संपा. मु. श्री. कानडे
3. ध्वनिविचार : ना. गो. कालेलकर
4. भाषाविज्ञानःवर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक : संपादक : मालशे, इनामदार, सोमण
5. भाषा आणि भाषाशास्त्र : श्री. न. गजेंद्रगडकर
6. अभिनव भाषाविज्ञान : डॉ. गं. ना. जोगळेकर

- **संदर्भ ग्रंथ**

1. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : स्वरुप आणि पध्दती : कल्याण काळे, अंजली सोमण
2. भाषा आणि संस्कृती : ना. गो. कालेलकर
3. भाषा : इतिहास आणि भूगोल : ना. गो. कालेलकर
4. मराठी भाषा : वाढ आणि बिघाड : श्री. के. क्षीरसागर
5. शुध्दलेखन विवेक : डॉ. द. न. गोखले
6. सुगम मराठी व्याकरण – लेखन : मो. रा. वाळंबे
7. मराठीचे वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : डॉ. महेंद्र कदम
8. **Hockett C. F. : A Course in Modern Linguistics**
9. **Brower Reuben(Ed). On Translation** (या ग्रंथातील **'on linguistic Aspects of Translation** हा **Roman Jakobson** चा लेख)
10. **Labov William : The Social Motivation of a Sound Change**

अभ्यासपत्रिका कमांक 6

मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (प्रारंभ ते इ. स. 1800)

- **उद्दिष्टे**
  1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय परंपरांचा व इतिहासाचा परिचय करुन देणे
  2. या कालखंडातील वाङ्मय रचना प्रकारांचा परिचय करुन देणे.
  3. या कालखंडातील वाङ्मय निर्मितीच्या प्रेरणांचा परिचय करुन देणे.
  4. या कालखंडातील वाङ्मयाच्या सांस्कृतिक पार्श्वभूमीचा उलगडा करणे.
  5. या कालखंडातील प्रमुख संप्रदाय व ग्रंथनिर्मिती यांचा अनुबंध स्पष्ट करणे.
  6. या काळातील मराठी भाषेचे स्वरुप स्पष्ट करणे.

अभ्यासक्रम :

घटक : 1 आद्य कवी मुकुंदराजः विवेकसिंधु, परमामृत व पवनविजय
महानुभाव संप्रदाय – स्थूल परिचय – आचारधर्म व तत्त्वज्ञान – महानुभावांचे गद्य वाङ्मय – लीळाचरित्र, श्रीगोविंदप्रभूचरित्र, दृष्टांतपाठ, सूत्रपाठ, मूर्तिप्रकाश, स्मृतिस्थळ.

घटक : 2 आद्य कवयित्री– महदंबा–धवळे, महानुभावीयांचे पद्य वाङ्मय (साती ग्रंथ) रुक्मिणी स्वयंवर, शिशुपालवध, उध्दवगीता, वछाहरण, ज्ञानप्रबोध, सहयाद्रीवर्णन, श्रीऋध्दिपूरवर्णन.

घटक : 3 वारकरी संप्रदाय – स्थूल परिचय – वारकरी संप्रदायातील महत्त्वाचे संतकवी त्यांचे साहित्य – अ) ज्ञानदेव ब)नामदेव क)संतमेळयातील इतर कवी–गोरा कुंभार, सावता माळी, चोखामेळा, सेना महाराज,मुक्ताबाई व जनाबाई.

घटक : 4 संत एकनाथ व संत तुकाराम यांचे समग्र साहित्य, तुकाराम शिष्या बहिणाबाई

घटक : 5 समर्थ संप्रदाय–स्थूल परिचय, समर्थ रामदास यांची ग्रंथरचना– इतर धर्मियांनी केलेली मराठी भाषेची साहित्य सेवा– 1. फादर स्टिफन्स 2. फादर कुआ 3. शेख महंमद 4. हुसेन अंबरखान.

घटक : 6 पंडित कवी – पंडिती काव्याचे विशेष
1.मुक्तेश्वर 2. वामन पंडित 3. रघुनाथ पंडित 4.श्रीधर 5. निरंजन माधव 6. मोरोपंत

घटक : 7 शाहिरी काव्य–स्वरुप–पोवाडा व लावणी या काव्यप्रकारांचा परिचय–पुढील शाहिरांच्या वाङ्मय सेवेचा परिचय – 1. अनंत फंदी 2. परशराम 3. रामजोशी 4. प्रभाकर 5. सगनभाऊ 6. होनाजी बाळा.

घटक : 8 बखर वाङ्मय – बखर–स्वरुप व वर्गीकरण
अ)शिवपूर्वकालीन बखरी
1.महिकावतीची बखर 2 राक्षसतागडीची बखर 3. शालिवाहनाची बखर
ब)शिवकालीन बखरी
1.सभासदाची बखर 2. शिवदिग्विजय 3. शिवाजी प्रताप 4. शिवछत्रपतींचे सप्तप्रकरणात्मक चरित्र
क) पेशवेकालीन बखरी
1.पाणिपतची बखर 2. भाऊसाहेबाची बखर 3. श्री शाहू महाराज यांची बखर
ड) आज्ञापत्र

टीपः प्रत्येक घटकासाठी 15 तासिका असतील

- **प्रश्नपत्रिकेचे स्वरुप व गुणविभागणी**

प्रश्न 1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
	अ) योग्य पर्याय निवडा	4 गुण
	ब) चूक की बरोबर ते लिहा.	4 गुण
	क) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा	4 गुण
	ड) जोडया जुळवा ('अ' गटात 4, 'ब' गटात 5)	4 गुण
	इ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.	4 गुण
प्रश्न 2.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 5.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 6.	टिपा (तीन पैकी दोन)	16 गुण
	(सूचना : महानुभावीय वाङ्‌मय, ज्ञानेश्वर, नामदेव, एकनाथ, तुकाराम, रामदास, मुक्तेश्वर, मोरोपंत – या विभागांवर दीर्घोत्तरी प्रश्न असावेत.)	

- **मूलभूत वाचन**

1. मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास खंड – 1 ते 3ः महाराष्ट्र साहित्य परिषद प्रकाशन, पुणे
2. प्राचीन मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास – खंड 1 ते 4 : डॉ. अ. ना. देशपांडे
3. प्राचीन मराठी वाङ्‌मयाचे स्वरुप : ह. श्री. शेणोलीकर
4. प्राचीन मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास : ल. रा. नसिराबादकर (आठवी आवृत्ती, फडके प्रकाशन)
5. प्राचीन मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास – खंड 1 व 2 – ल. रा. पांगारकर
6. संत पंत आणि तंत – श्री. म. माटे

- **पूरक वाचन**

1. संत एकनाथ दर्शन – संपादक डॉ. हे. वि. इनामदार
2. पाच भक्तिसंप्रदाय – र. रा. गोसावी
3. संत वाङ्‌मयाची सामाजिक फलश्रुती – गं. बा. सरदार
4. मराठी बखर – र. वि. हेरवाडकर
5. महाराष्ट्रीय संतमंडळाचे ऐतिहासिक कार्य – बा. रं. सुंठणकर
6. ज्ञानदेव आणि नामदेव – शं. दा. पेंडसे

- **संदर्भ ग्रंथ**

1. म–हाटी लावणी – संपादक म. वा. धोंड
2. श्री रामदास : वाङ्‌मय आणि कार्य – न. र. फाटक
3. सर्वात्मभावी तुकाराम – डॉ. अनिल गवळी
4. मराठी शाहिरी वाङ्‌मय – म. ना. सहस्त्रबुध्दे
5. प्राचीन मराठी पंडिती काव्य – संपादक के. ना. वाटवे
6. श्री नामदेव दर्शन – संपादक मिरजकर नि. धों.
7. संत नामदेव – डॉ. हे. वि. इनामदार
8. पाच संतकवी – शं. गो. तुळपुळे
9. वारकरी संप्रदाय : उदय व विकास – बहिरट भा. पं.
10. संत साहित्य आणि अंधश्रध्दा निर्मूलन – संपादक रा. तु. भगत
11. श्री ज्ञानदेवांचे अध्यात्मचिंतन आणि आधुनिक विज्ञान – प्राचार्य गोपाळराव मयेकर
12. संत साहित्य संदर्भ कोश – मु. श्री. कानडे

13. मराठी साहित्याचे आदिबंध – उषा देशमुख
14. प्राचीन मराठी वाङ्‌मयाचा विवेचक इतिहास – खंड 1 प्र. न. जोशी
15. मराठी काव्यातील शिवदैवत दर्शन – डॉ. शिवशंकर उपासे
16. नेट–सेट प्रश्नांकित मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास – डॉ. विश्वास पाटील
17. संत बहिणाबाईंची अभंगवाणी – संपादक प्रा. भैरव कुंभार, डॉ. अनिल गवळी
18. मराठी शाहिरी पोवाडा – डॉ. विश्वनाथ शिंदे

अभ्यासपत्रिका क्रमांक 7

मराठी भाषा : उपयोजन आणि सर्जन

- **उद्दिष्टे**

1. औपचारिक आणि अनौपचारिक क्षेत्रानुसारचा भाषिक व्यवहार समजावून देणे, भाषेचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व समजावून देणे.
2. विविध क्षेत्रातील भाषिक कौशल्ये आणि क्षमता विकसित करणे.
3. लेखन, वाचन, भाषण, आकलन, परीक्षण या कौशल्यांचा विकास करणे
4. भाषिक उपयोजनाने विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह समृध्द करणे
5. व्यवहारोपयोगी व सर्जनशील लेखनास विद्यार्थ्यांना उद्युक्त करणे.
6. वृत्तपत्र, नभोवणी, दूरचित्रवाणी या माध्यमांतील मराठीच्या वापराचा परिचय, स्वरुप आणि महत्त्व सांगणे.
7. मुलाखत, संपादन, ग्रंथपरीक्षण, पत्रलेखन, परिचयपत्रलेखन, कार्यक्रमपत्रिका अशा विविध भाषिक आकृतिबंधांचा परिचय घडविणे, त्यातील लेखन कौशल्ये आत्मसात करणे.
8. मराठीच्या विद्यार्थ्यांचा व्यक्तिमत्त्व विकास घडविणे.
9. जनसंपर्क कौशल्याची आवश्यकता व तंत्रे समजावून देणे.

- **अभ्यासक्रम :**

1. भाषिक उपयोजनाची क्षेत्रे
   1. साहित्य
   2. प्रसारमाध्यमे (वृत्तपत्र, आकाशवाणी, दूरचित्रवाणी)
   3. प्रशासन
2. आकाशवाणीसाठी लेखन
   उद्घोषक, उद्घोषणा, बातमीलेखन, जाहिरातलेखन, श्रुतिकालेखन
3. दूरचित्रवाणीसाठी लेखन
   संवादक, बातमीलेखन, जाहिरातलेखन, महाचर्चा / संवाद
4. परिचयपत्र – पत्रलेखन, वृत्त भांषातर (इंग्रजीतून मराठीत)
   परियचपत्र (Bio-Data), कार्यक्रमपत्रिका, निमंत्रणपत्र, शुभेच्छापत्र, विनंतीपत्र, तक्रारपत्र
5. स्मरणिका संपादन आणि ग्रंथपरीक्षण
   1. स्मरणिकेचे स्वरुप, संपादकाचे कार्य, मुद्रणप्रत
   2. ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरुप–वैशिष्टये
6. मुलाखत लेखन
   मुलाखतकाराची तयारी, मुलाखतलेखनाची तंत्रे, मुलाखतीचे विविध माध्यमांनुसार बदलणारे स्वरुप, कलावंत–खेळाडू–विद्यार्थी–शेतकरी–कामगार यांच्या मुलाखतीचे उपयोजन–नमुने
7. सर्जनशील लेखन : स्वरुप आणि विशेष
   (लघुकथा व ललितलेख यांचे सर्जन)

8. व्यक्तिमत्त्व विकास आणि प्रशासनिक कौशल्ये.
   1. मराठीच्या विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व (साहित्य / व्यावसायिक क्षेत्राशी संबंधित)

2. भाषण कौशल्य (Skill of Speaking) (मनोगत–मत व्यक्त करणे, सूत्रसंचालन करणे, आभार मानणे इ.)
3. वाचन कौशल्य (Skill of Reading) (उच्चार, शब्दबोध, चुकीचे वाचन, प्रकटवाचन, मूकवाचन)
4. लेखन कौशल्य(Skill of writing)(शब्दनिवड, वाक्यरचना, शब्दक्रम, शब्दांकन, सुलेखन व श्रुतलेखन)
5. कामाचे नियोजन (Event Management)
6. वेळेचे नियोजन (Time Management)
7. शिष्टाचार (Manners) पोशाख, कागदपत्रांचे नियोजन, ज्ञान, नोकरीसाठीच्या मुलाखतीची पूर्वतयारी इ.
8. कार्यालयीन प्रशासन : आवक–जावक नोंदवही, परिपत्रक वाचनाचे कौशल्य, कार्यालय अंतर्गत टिप्पणीलेखन, निर्णय प्रक्रिया (Decision Making), इतिवृत्त लेखन, सभेची सूचना, विषयपत्रिका

टीप :☐प्रत्येक घटकासाठी 15 तासिका असतील

- **प्रश्नपत्रिकेचे स्वरुप व गुणविभागणी**

प्रश्न 1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
	अ) योग्य पर्याय निवडा	4 गुण
	ब) चूक की बरोबर ते लिहा.	4 गुण
	क) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा	4 गुण
	ड) जोडया जुळवा ('अ' गटात 4, 'ब' गटात 5)	4 गुण
	इ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.	4 गुण
प्रश्न 2.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3.	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 5.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	16 गुण
प्रश्न 6.	टिपा (तीन पैकी दोन)	16 गुण
	(सूचना : प्रश्न क्रमांक 4 आणि 5 सर्जन आणि उपयोजन या स्वरुपाचे असावेत. लघुकथा, ललितलेख, आकाशवाणीवरील बातमी व जाहिरातलेखन, दूरचित्रवाणीवरील बातमी व जाहिरातलेखन तसेच परिचयपत्र–पत्रलेखन, वृत्त भाषांतर (प्रकरण 5 वे) आणि मुलाखत लेखन (प्रकरण 7 वे) या घटकांवर सदरचे प्रश्न असावेत.)	

- **मूलभूत वाचन**

1. व्यावहारिक मराठी : डॉ. ल. रा. नसिराबादकर (फडके प्रकाशन, आठवी आवृत्ती)
2. व्यावहारिक मराठी : डॉ. सयाजीराव मोकाशी, रंजना नेमाडे
3. व्यावहारिक मराठी : संपादक डॉ. स्नेहल तावरे
4. सृजनात्मक लेखन : डॉ. आनंद पाटील (पद्मगंधा, पुणे)

5. नभोवाणी आणि दूरचित्रवाणी : प्रसाद नामजोशी (टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे)
6. संवादशास्त्र : डॉ. श्रीपाद जोशी (संभव, नागपूर)
7. साहित्याची निर्मितिप्रक्रिया : डॉ. आनंद यादव
8. जाहिरातीचं जग : यशोदा भागवत (मौज)
9. यश तुमच्या हातात : शिव खेरा (मॅकमिलन, पुणे)
10. माणसं कशी जोडावी? : शिवराज गोर्ले (राजहंस)

- **पूरक वाचन**

1. भाषिक सर्जनशीलता : स्वरुप आणि प्रकार
2. अध्ययनासाठी संवादकौशल्ये
3. दृक–श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन
4. वाचन आणि लेखन कौशल्ये
5. श्रवण आणि संभाषण कौशल्ये
   (पुस्तके 1 ते 5 य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची प्रकाशने)
6. संपादन : अरविंद गोखले
7. वार्ताजगत : एस. के. कुलकर्णी
   (पुस्तके 6 ते 7 टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे यांची प्रकाशने)
8. वृत्तविद्या : स. ह. देशपांडे
9. माध्यम चित्रवाणी : आकाशानंद (ग्रंथघर, कुर्ला, मुंबई)
10. आकाशवाणी : विश्वकर्मा रामबिहारी (सूचना प्रसारण मंत्रालय)
11. नभोवाणी कार्यक्रम – तंत्र आणि मंत्र : पुष्पा काणे (इंडिया बुक कंपनी, पुणे)
12. मुलाखती साहित्यिकांच्या : भास्कर नंदनवार
13. गप्पा दहा साहित्यिकांशी : जयवंत दळवी
14. साहित्यसंवाद : वि. शं. चौघुले (प्रतिमा, पुणे)
15. संवाद : संपादक, अरुण शेवते (मुळा एज्युकेशन सोसायटी, सोनई)
16. सुसंवाद : स्वतःशी व इतरांशी : श्रीपाद जोशी
17. मराठी नाटयलेखनतंत्राची वाटचाल : रवींद्र कुलकर्णी
18. देहबोली : अंजली पेंडसे (नीलकंठ, पुणे)
19. प्रभावी भाषणकला : रवींद्र देसाई (प्रफुल्लता, पुणे)
20. शासन व्यवहारात मराठी : भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य
21. प्रशासनिक भाषा : भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य
22. साहित्याची भाषा : भालचंद्र नेमाडे (साकेत)
23. मध्यमा : अशोक केळकर (मेहता)
24. वैखरी : भाषा आणि भाषा व्यवहार : अशोक केळकर (मॅजेस्टिक)
25. भाषा : स्वरुप, सामर्थ्य व सौंदर्य : वा. के. लेले (राजहंस, पुणे)

- **संदर्भ ग्रंथ**

1. भाषा : अंतःसूत्र आणि व्यवहार (संपादक) मु. ग. पानसे (मसाप प्रकाशन, पुणे यातील शासनव्यवहाराची भाषा हा ग. प्र. प्रधान यांचा लेख पाहा.)
2. भाषा : मातृभाषा आणि परभाषा : रा. सो. सराफ
3. भाषाव्यवहार आणि भाषाशिक्षण : डॉ. सुरेंद्र ग्रामोपाध्ये (मौज)
4. मराठीचे शिक्षण : वसंत दावतर
5. बेलभाषा : सुमन बेलवलकर
6. बोलू ऐसे बोल : लीलावती भागवत
7. भंयकर सुंदर मराठी भाषा : द. दि. पुंडे (मॅजेस्टिक)
8. शब्दानुबंध : शंकर सखाराम (मॅजेस्टिक)
9. किमया : माधव आचवल (मौज)
10. संगणक युग : अच्युत गोडबोले (मौज)
11. बोलका कॅमेरा : यशोदा भागवत (मौज)
12. व्यावहारिक मराठी विशेषांक : नवभारत – 1982

13. मराठी लेखन – कोश : अरुण फडके (ढवळे, मुंबई)
14. राजहंस व्यावहारिक शब्दार्थ कोश : मो. वि. भाटवडेकर (राजहंस)
15. पर्याय शब्दकोश : वि. शं. ठकार (मेहता)
16. महानतेच्या दिशेने : रॉबीन शर्मा
17. सेकंद : विजया पाटील (मुक्ता पब्लिसिंग हाऊस, कोल्हापूर)
18. वेली आणि फुले : डॉ. जी. पी. माळी
19. ग्रंथवेध : शंकर सारडा
20. माध्यमवेध : संपादक संजय संगवई

- **मराठी विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व : साहित्य–व्यावसायिक क्षेत्राशी संबंधित / एक टिपण**

मराठीच्या विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व कसे असावे याबाबत अनेक मते असू शकतील. मात्र आजच्या कॉर्पोरेट जगात आणि गतिमान तसेच स्पर्धेच्या काळात मराठीच्या विद्यार्थ्यांने आपल्या व्यक्तिमत्त्वाकडे अधिक लक्ष द्यावयास हवे. कसे बोलावे, कसे लिहावे, वाचावे कसे, ऐकावे कसे या गोष्टी अत्यंत महत्त्वाच्या आहेत. संभाषणचातुर्य लेखनकौशल्ये, विशिष्ट वाचन आणि श्रवण कौशल्य याबाबत त्याने जागरुक असावयास हवे. आपल्यापेक्षा अनुभवी व ज्येष्ठ चार व्यक्तींशी बोलताना, त्यांच्यासमोर उभे राहताना व्यक्तिमत्त्वाचे सर्व विशेष त्याला आत्मसात करता यावेत. आपले मत त्याने कमीत कमी शब्दात पण उत्तम भाषेत आणि ठासून–विचारपूर्वक मांडले पाहिजे. हल्ली संमिश्र भाषाव्यवहाराचा काळ आला आहे. अशा वेळी मराठीच्या विद्यार्थ्यांनेही मागे राहता कामा नये. मराठी भाषेची अस्मिता व जगाशी व्यवहार साधणारी भाषा म्हणून इंग्रजी भाषा यांची आराधना त्याने करावयास हवी. मानवी मूल्ये आणि व्यक्तिमत्त्वाची सांगड महत्त्वाची आहे. भारतात अनेक भाषा असल्याने विविध भाषांतील अनुवादित वाङ्मयाचा त्याने आस्वाद घ्यावयास हवा. तसेच स्पर्धेच्या या युगात त्याच्याकडे असणारी निर्णयक्षमताही तितकीच महत्त्वाची आहे. त्याच जोडीला कसे वागावे, कसे दिसावे या प्रश्नांची उत्तरे द्यावयाची झाल्यास पोशाख, पेहराव (मॅनर्स) यांनाही महत्त्व आलेच. बॅंक, पोस्ट, विविध, शासकीय कार्यालये, प्रसारमाध्यमे यांचे व्यवहार करण्यास तो सक्षम असला पाहिजे. तो बहुश्रुत तर असावाच. राजकीय, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, क्रीडा–कला, अशा जागतिक स्तरावर कोठे काय चालले आहे, त्याचे परिणाम व दिशा याचे त्यास आकलन हवे. अणुकरार, सेझ, महास्फोटप्रयोग, अमरनाथ जागा प्रकरण, ऑलिंपिक खेळ, बहुराष्ट्रीय कंपन्या अशा विविध गोष्टींची त्याला पक्की जाण असावी. मराठी विद्यार्थी म्हणजे केवळ कथा–कादंबरी यात रमणारा आणि व्याकरणात हुशारी हरवून बसलेला विद्यार्थी असे म्हणण्याचे दिवस आता संपले! आता तो साहित्य क्षेत्रातील व कॉर्पोरेट जगातील संपन्न, समृध्द विद्यार्थी बनवू या.

अभ्यासपत्रिका कमांक 8

मराठी साहित्यातील विविध प्रवाहांचे अध्ययन

- **उद्दिष्टे**

1. मराठी साहित्यातील विविध प्रवाहांचा परिचय करुन देणे.
2. साहित्यप्रवाहांच्या उदयामागील कारणमीमांसा समजावून देणे.
3. विविध साहित्यप्रवाहांबद्दलची जाण व अभिरुची वाढविणे.
4. ग्रामीण, दलित व स्त्रीवादी साहित्यप्रवाहांची प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास समजावून देणे.
5. ग्रामीण साहित्यकृतीमधील जीवन – जाणिवा समजावून देणे.
6. दलित साहित्यकृतीमधील जीवन – जाणिवा समजावून देणे.
7. स्त्रीवादी साहित्यकृतीमधील जीवन – जाणिवा समजावून देणे.

अभ्यासक्रम :

1. ग्रामीण साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास
2. दलित साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास
3. स्त्रीवादी साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास

पाठ्यपुस्तके :

1. इडा पिडा टळो – आसाराम लोमटे, देशमुख आणि कंपनी, पुणे.
2. बामनवाडा – रामनाथ चव्हाण, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे / नवीन उद्योग, पुणे
3. भूमी – आशा बगे, मौज प्रकाशन, मुंबई.

- **प्रश्नपत्रिकेचे स्वरुप व गुणविभागणी**

प्रश्न 1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
	अ) योग्य पर्याय निवडा	4 गुण
	ब) चूक की बरोबर ते लिहा.	4 गुण
	क) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा	4 गुण
	ड) जोडया जुळवा ('अ' गटात 4, 'ब' गटात 5)	4 गुण
	इ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.	4 गुण
प्रश्न 2.	अंतर्गत विकल्पासह 'इडा पिडा टळो' पाठ्यपुस्तकावर दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3.	अंतर्गत विकल्पासह 'बामनवाडा' पाठ्यपुस्तकावर दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4.	अंतर्गत विकल्पासह 'भूमी' पाठ्यपुस्तकावर दीर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 5.	लघुत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन) (ग्रामीण, दलित आणि स्त्रीवादी साहित्यप्रवाहांवर)	16 गुण
प्रश्न 6.	टिपा (तीन पैकी दोन) (नेमलेल्या तीन पाठ्यपुस्तकांवर)	16 गुण
	(सूचना : वस्तुनिष्ठ प्रश्न हे नेमलेल्या पाठ्यपुस्तकांवर असतील.)	

टीप : अध्ययनासाठी तासिकाचे विभाजन खालील प्रमाणे असावे.

ग्रामीण साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास	05
इडा पिडा टळो : कथानक, आशयसूत्रे	15
इडा पिडा टळो : व्यक्तिचित्रण, प्रसंगचित्रण व भाषाविशेष	15
दलित साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास	05
बामनवाडा : कथानक, आशयसूत्रे	15
बामनवाडा : व्यक्तिचित्रण, प्रसंगचित्रण व भाषाविशेष	15
स्त्रीवादी साहित्य : प्रेरणा, स्वरुप आणि विकास	05
भूमी : कथानक	15
भूमी : आशयसूत्रे	15
भूमी : व्यक्तिचित्रण, प्रसंगचित्रण व भाषाविशेष	15

- **मूलभूत वाचन**

1. इडा पिडा टळो : आसाराम लोमटे, देशमुख आणि कंपनी, पुणे.
2. बामनवाडा : रामनाथ चव्हाण, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे / नवीन उद्योग, पुणे
3. भूमी – आशा बगे, मौज प्रकाशन, मुंबई.

- **पूरक वाचन**

1. ग्रामीण साहित्य : स्वरुप आणि शोध – नागनाथ कोत्तापल्ले, (मेहता)
2. ग्रामीण साहित्य : रा. रं. बोराडे (साकेत)
3. ग्रामीण साहित्य : एक चिंतन –द. ता. भोसले, (मेहता)
4. ग्रामीण साहित्य : स्वरुप आणि समस्या – आनंद यादव, (मेहता)
5. ग्रामीण कथा : स्वरुप आणि विचार – वासुदेव मुलाटे
6. 1960 नंतरची सामाजिक स्थिती आणि साहित्यातील नवे प्रवाह – आनंद यादव, (मेहता)
7. दलित साहित्याच्या निमित्ताने : सदा क–हाडे, (अभिनव मुंबई)
8. दलित चळवळ : एक आकलन : बाळकृष्ण कवठेकर, (अजब)
9. दलित चळवळ आणि साहित्य : कृष्णा किरवले, (प्रतिमा)
10. दलित नाटक : प्रेरणा आणि विकास : शैलेश त्रिभुवन.
11. दलित रंगभूमी आणि नाटक : बबन भाग्यवंत, (चिन्मय, औरगांबाद)
12. दलित कथासाहित्य : प्रकाश कुंभार (प्रियदर्शी, कोल्हापूर)
13. गेल्या अर्धशतकातील मराठी कादंबरी : संपा. विलास खोले
14. स्त्रीवादी समीक्षा : संकल्पना व उपयोजन : संपा. मंगला वरखेडे (का.स.वाणी म.प्र.अ.संस्था, धुळे)
15. स्त्रीमुक्ती चळवळ आणि वृत्तपत्रांचा सहभाग : मंगल खिंवसरा (स्वरुप, औरंगाबाद)
16. स्मीक्षेतील नव्या संकल्पना : संपा. डॉ.मनोहर जाधव (स्वरूप, औरंगाबाद)

- **संदर्भ ग्रंथ**

1. ग्रामीण साहित्य : स्वरुप आणि वास्तव : आनंद यादव (मेहता)
2. ग्रामीण साहित्य : स्वरुप आणि संस्कृती : मोहन पाटील (स्वरुप, औरगांबाद)
3. दलित साहित्य : आजचे क्रांतिविज्ञान : बाबुराव बागूल
4. निळी पहाट : रा. ग. जाधव, (श्रीविद्या)
5. दलित साहित्य : वेदना आणि विद्रोह : भालचंद्र फडके
6. दलित साहित्य : स्वरुप व भूमिका : वामन निंबाळकर (प्रबोधन, नागपूर)
7. दि, सेंकड सेक्स : सिमॉन द बोव्हा
8. स्त्रीवादी विचार आणि समीक्षेचा मागोवा : डॉ. शोभा पाटील (स्नेहवर्धन)
9. भारतीय संदर्भातून स्त्रीवाद : स्त्रीवादी समीक्षा आणि उपयोजन : डॉ. शोभा नाईक (लोकवाड्मय)
10. मराठी रंगभूमी आणि नाटक : डॉ. विश्वनाथ शिंदे, हिंमाशू स्मार्त
11. स्त्रीवादी समीक्षा : स्वरुप आणि उपयोजन : डॉ. अश्विनी धोंडगे, दिलीपराज प्रकाशन पुणे.

B.A.III Marathi Special Equivalences of the revised syllabus introduced from June 2009 onwards

Sr No	Old Syllabus	Sr No	New Syllabus
1	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 4 – काव्यशास्त्र	1	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 4 – काव्यशास्त्र
2	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 5 – भाषाविज्ञान	2	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 5 – भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा
3	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 6 – मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास (इ.स. 1101 ते इ. स. 1800)	3	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 6 – मराठी वाङ्‌मयाचा इतिहास (प्रारंभ ते इ.स. 1800) इ.स. 1101
4	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 7 – मराठी भाषाः उपयोजन आणि सर्जन मध्ययुगीन मराठी साहित्यातील विविध प्रवाह	4	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 7 – मराठी भाषाः उपयोजन आणि सर्जन
5	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 8 – मराठी साहित्यातील विविध प्रवाहांचे अध्ययन	5	अभ्यासपत्रिका क्रमांकः 8 – मराठी साहित्यातील विविध प्रवाहांचे अध्ययन